

Reportage

‘Soms zwaaien de Russen terug’

Op pad met Nederlandse jachtvliegtuigen in Litouwen

Eric Vrijzen

‘Soms zwaaien de Russen terug,’ zeggen de F-16-vliegers van de Koninklijke Luchtmacht in Siauliai, een militair vliegveld ergens in de uitgestrekte wouden van Litouwen. Hier staan vier Nederlandse jachtvliegtuigen paraat om het luchtruim van de Baltische Staten te bewaken.

Razend naar de hangar

Als de Scramble-telefoon gaat, stoppen de piloten onmiddellijk met tv kijken, Moto73, Formule1 en *Elsevier* lezen. Hun vliegeroverall hebben ze al aan, maar hun anti-zwaartekrachtbroek en harnas nog niet. Ze rennen naar buiten met een grote tas, waarin hun helm en zuurstofmasker zitten. Het is slechts twintig meter naar de garage waarin het bestelbusje staat. Alles verwarmd, zodat je in deze bittere kou niet eerst nog ruiten moet krabben.

Vervolgens razen ze naar een verwarmde hangar, waar ze in hun F-16 geholpen worden. De Amraam- en Sidewinder-raketten hangen er al onder. De *crewchief* verwijdert de beschermdop en zet de raketten op scherp. De startbaan wordt permanent sneeuwvrij gehouden. In slechts enkele minuten zijn de F-16's — altijd met zijn tweeën — op weg naar de Russische indringer.

Onder elke F-16 *Fighting Falcon* (Vliegende Valk) hangen een ‘sniper pod’ — een 2,5 meter lange koker vol sensoren — drie radargeleide raketten voor de middellange afstand en één hittezoekende raket voor de korte afstand. Als je zou willen, knal je op 75 kilometer afstand drie vijandelijke vliegtuigen uit het zwerk en op 15 kilometer een vierde. Maar dat is oorlogszuchtige theorie. De bewapening is bluff. Er is geen conflict met Moskou. Hooguit vindt Den Haag het Russische gedrag tegenwoordig ‘assertief’. Daarom draait de luchtmacht mee in de vier maanden ploegendiensten van de NAVO om de Russen de regels van het luchtruim in te peperen.

Ook landmachteenheden beschermen

‘Behalve om het bewaken van het luchtruim, zijn we hier ook om de landmachteenheden in de Baltische staten en de marineschepen op de Oostzee te beschermen,’ zegt luitenant-generaal Dennis Luyt, commandant van de Koninklijke Luchtmacht. Inmiddels leveren 16 lidstaten, waaronder Nederland, troepen en oorlogsbodems voor de ‘enhanced forward presence’ van de NAVO. Luyt: ‘Zonder het luchtwapen zijn deze troepen kwetsbaar.’

‘In het Sovjet-tijdperk stonden op deze basis 45 Migs en Sukois met een rode ster,’ zegt basiscommandant kolonel Marius Matulaitis. Nadat Litouwen in 1991 onafhankelijk werd, trok Moskou de jagers terug. Een lege basis bleef achter, want de luchtmacht van Litouwen bestaat uit slechts een Albatros lestoestelletje, een paar helikopters en enkele

vrachtvliegtuigen. Ook Estland en Letland kunnen geen noemenswaardige luchtmacht betalen. Vandaar dat de NAVO-bondgenoten hier bij toerbeurt neerstrijken om het Baltische luchtruim te bewaken. 'Ooit schaffen wij ook jachtvliegtuigen aan, maar nu ligt de prioriteit van onze defensie bij de landmacht,' zegt Matulaitis.

Russische enclave

Zo'n 50 kilometer verderop ligt de grens met Kaliningrad, een Russische enclave tussen Litouwen en Polen. Het gebied, half zo groot als België, is een vooruitgeschoven post van de Russische strijdkrachten. 'Er staan daar heel veel luchtdoelraketten. Toch voelt het niet super bedreigend,' zegt majoor Gert Barend, commandant van het Nederlandse detachement.

Hoe gaat zo'n onderschepping? 'Het Combined Air Operations Center (CAOC) in Uedem, vlak over de Nederlandse grens bij Kleef in Duitsland, ziet soms al vanuit Sint-Petersburg iets aankomen,' zegt de detachementscommandant. 'De Russen komen niet boven het territorium van de Baltische staten, maar gemiddeld twee keer per week houden ze zich incommunicado terwijl ze het luchtruim boven de Oostzee binnendringen, dat Estland, Letland of Litouwen controleren volgens internationale afspraken. De Russen schakelen hun transponder (radarherkenningsteken) uit of ze melden zich niet bij de luchtverkeersleiding. Dat is niet eens zozeer militaire intimidatie, het is gewoon gevaarlijk voor de civiele luchtvaart.'

De F-16's gaan erop af. 'Zo'n *alpha scramble* is eigenlijk net als bij de *Quick Reaction Alert* vanuit Leeuwarden of Volkel, waarmee we de Benelux beschermen tegen een terroristische aanval met een gekaapt vliegtuig of ander onheil in het luchtruim. Maar hier is de situatie dreigender. We werken in het hart van de gevarenenveloppe,' zegt majoor Gert Barend.

Vliegtuigen vliegen rakelings langs elkaar

Elsevier vliegt mee in een klein straalvliegtuig dat bij wijze van oefening door twee F-16's wordt onderschept. De F-16 komt zó dichtbij dat het lijkt of de vleugeltips elkaar raken. Er zitten maar enkele meters tussen. Op de luchtdoelraketten kun je bijna de stickers 'Warning' lezen. Gelukkig steekt de vlieger een duim op. En dit alles op ruim 10 kilometer hoogte en met bijna supersonische snelheid. De andere F-16 hangt achter ons toestel, klaar om te vuren.

'Je gaat zo dicht mogelijk naast de cockpit van het Russische toestel hangen,' leggen de vliegers later uit. 'Altijd ter linkerkant, want daar zit de commandant. Je zoekt radiocontact. Hij kan ook jouw handgebaren zien. Eventueel communiceer je met je vleugeltips. Daar zijn wereldwijze afspraken over. Intussen maak je foto's en speel je gegevens door aan CAOC, het NAVO-commandocentrum in Duitsland.'

De missie begon in januari en tot nu toe verloopt alles rustig. Maar het kan ook heftiger. Een enkele keer schieten de Russen magnesium vuurpijlen (*flares*) af, zogenaamd om hittezoekende raketten te misleiden, maar feitelijk om te intimideren.

Kolonel Matulaitis: 'In de wintermaanden gebeurt er relatief weinig. In de lente worden de Russen actiever.' Vorig jaar opereerde vanuit *Siauliai Air Base* een Frans detachement. Het

onderschepte een konvooi met vrachtvliegtuigen en een groot aantal jagers. Toen de Fransen zich opdrongen tot naast de vrachtvliegtuigen, wurmden de Russische Migs en Sukois zich daar weer tussen. Het werd wringen en dringen hoog in de lucht. De Fransen dropen wijselijk af.

Geopolitiek kat en muisspelletje

Wat voeren de Russen in hun schild? Met het kat-en-muisspelletje bedrijven ze geopolitiek. Zo gauw de NAVO niet meer reageert, dringen ze zich verder op en scheppen ze precedentes. De Russen vinden waarschijnlijk ook dat ze zich tegenover niemand hoeven te verantwoorden als ze Kaliningrad militair bevoorraden. Ze weten dat de voormalige Sovjetstaten Estland, Letland en Litouwen sinds 1999 lid zijn van de NAVO, maar zo voelen ze het niet. Ze rekenen het Balticum nog altijd tot hun voortuin. En verder voeren ze spionagevluchten uit. Majoor Gert Barend: 'Ze willen het elektronische verkeer van de NAVO afluisteren.'

Omgekeerd zouden de F-16's ook vanuit Litouwen een blik kunnen werpen op wat in Kaliningrad gebeurt. 'We weten waar hun Iskander-raketten staan,' zegt de majoor. Kernraketten met een bereik tot zeker Berlijn. 'Maar spionagevluchten zijn onze taak niet.' Beleeft hij hoog in de lucht, als hij naast zo'n Russische cockpit kruipt, een Top Gun-momentje? Nou, zo spectaculair avontuurlijk is het ook weer niet. 'Je ziet daar toch een collega.'

Elsevier-redacteur Eric Vrijzen ging langs bij Nederlandse F-16-vliegers in Litouwen. Ze helpen het luchtruim van de Baltische Staten te bewaken. Dit artikel is eerder gepubliceerd op www.elsevier.nl.